

Laudáció
Bakró-Nagy Marianne
levelező tagi székhelyfoglalója alkalmából

Elnök úr, tisztelt osztály, kedves megjelentek!

Bakró-Nagy Marianne felsőfokú tanulmányait a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen végezte, ahol angol nyelv és irodalom, magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanári, valamint finnugor szakos előadói diplomát szerzett. Finnugrisztikai tanulmányait Lakó György és Bereczki Gábor vezetésével folytatta. Az egyetem elvégzése után az MTA Nyelvtudományi Intézetének munkatársa lett, ahol Rédei Károly, Kiefer Ferenc és Hajdú Péter voltak a mesterei. Egyetemi doktori értekezését 1973-ban, kandidátusi disszertációját 1990-ben védte meg, az MTA doktora címet 2002-ben szerezte meg. A Szegedi Tudományegyetemen habilitált 1999-ben.

Az MTA Nyelvtudományi Intézetének 13 éven keresztül volt tudományos igazgatóhelyettese, a Finnugor Osztályának pedig 23 évig volt vezetője. Rendszeresen képviselte az Intézetet különféle akadémiai fórumokon, így 2004 és 2006 között tagja volt az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa Társadalomtudományi Kuratóriumának. Ma az intézet kutatóprofesszor emeritusa.

1997-től vezetésével indult el a 2010-ig visszatérően az intézetben szervezett *Budapesti Uráli Műhely/Budapest Uralic Workshop* összesen hét rendezvénnyel (illetve az előadások köteteivel), majd 2006-tól az *International Samoyedic Workshop* sorozata, amely változó helyszíneken azóta is tartja rendezvényeit. Konzorciumvezetőként irányította a *Komplex uráli nyelvészeti adatbázis* elnevezésű NKFP-pályázatot, melynek eredményeként létrejött az URALO-NET adatbázis, benne az osztályon korábban többek között az ő közreműködésével is elkészült *Uralisches Etymologisches Wörterbuch* digitalizált kereshető változatával. Az EU támogatta nemzetközi konzorciális pályázat, az *Innovative Networking in Infrastructure for Endangered Languages* (INNET), melynek hazai vezetője volt, többek között a szélesebb nagyközönség számára is érthető módon célozta bemutatni a nyelvi veszélyeztetettséget – benne az uráli nyelvekkel. Ez utóbbi szempont, a finnugrisztika hazai megítélésére tekintettel is kutatói és tudományszervezői munkájának fontos területe, amit például a 2017-ben az MTA I. Osztályának rendezvényeként szervezett tudományos ülés, illetve az azt követő *Okok és okozat: A magyar nyelv eredetéről történeti, szociálpszichológiai és filozófiai megközelítésben* című kötet tanúsít.

A Szegedi Tudományegyetemen az alapító Hajdú Péter utódjának, Mikola Tibornak váratlan halála miatt 2001-ben egyetemi tanárként vállalta el a Finnugor Nyelvtudományi Tanszék vezetését, de korábban oktatott a Pécsi Tudományegyetemen és az ELTÉ-n is. Az ELTÉ-n a Finnugor

nyelvészet PhD-program, Szegeden az Uráli nyelvészet PhD program kidolgozója volt, bennük elméleti kurzusok kötelezővé tételével. A finnugor szakot az SzTE-n az általános nyelvtörténet, a tipológia és a szociolingvisztika tantervi beépítésével akkreditáltatta. Nyolc tanítványát irányította tudományos témavezetőként a doktori fokozatig, közülük hetet az SzTE doktori programjában. Az emeritálása után általa még 6 évig, 2022-ig vezetett doktori program végzett hallgatói ma itthon és külföldön tudományos kutatók, illetve egyetemi oktatók. Az SzTE Nyelvtudományi Habilitációs Bizottságának vezetőjeként 2014-től tíz éven keresztül tevékenykedett. Vendégoktatóként, meghívott előadóként Finnországban a Jyväskyläi Egyetemen, Münchenben a Ludwig Maximilian Egyetemen és a Hamburgi Egyetemen tanított. 2016 óta a Szegedi Tudományegyetem professor emeritusa, valamint doktori védések rendszeres bizottsági elnöke.

Több magyar és nemzetközi tudományos szervezetnek, társaságnak a tagja, ezek közül egyesek vezetőségében vagy külső szakértőként (pl. *Science Europe / Scientific Committee for Humanities*, Finnugor Kongresszusok Nemzetközi Bizottságának Magyar Nemzeti Bizottsága, *International Committee of Finno-Ugric Congresses*, Societas Uralo-Altaica, Societas Linguistica Europaea, *European Language Diversity for All* stb.). 2001-től számos hazai és nemzetközi tudományos kutatásban vett részt tagként vagy vezetőként. Munkájáért 1983-tól részesült díjakban, elismerésekben itthon és külföldön (pl. Akadémiai Díj, a Helsinki Egyetemen Doctor Honoris Causa, a Finn Fehér Rózsa Lovagrend – 1. Osztályú érdemrendje, Ipolyi Arnold Díj, Magyar Köztársasági Érdemrend). 2021-ben választották az Academia Europaea tagjává.

Csaknem tíz éve felkért bírálója a *Deutsche Forschungsgemeinschaft* uralisztikai profilú pályázatainak, tagja volt korábban a Helsinki Egyetem és a Tartui Egyetem nemzetközi akkreditációs bizottságának, valamint bírálója professzori pályázatoknak hazai és külföldi egyetemeken (vancouver-i, tartui, müncheni, uppsalai egyetemek). 2013 és 2016 között a *Science Europe – Committee for the Humanities* témacsoportban működött, többek között a „Hogyan segítsük elő a kiválóság elérését a humán tudományokban” témában ajánlásokat kidolgozó csoport tagjaként.

2006–2009 között négy éven át volt tagja a Magyar Akkreditációs Bizottság Nyelvészeti Szakbizottságának; máig visszatérően felkért bírálója a MAB-nak. 2016 óta tagja a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj Kuratórium 1. sz. Kollégiumának; 2006 és 2024 között tevékenykedett az OTKÁ-ban a Nyelvtudományi zsűri tagjaként, illetve elnökeként. Három éven keresztül tagja volt a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal szakértői csoportjának is. Rendszeres bírálója a vezető uralisztikai periodikáknak itthon és külföldön.

Bakró-Nagy Marianne az uralisztikai kutatások kiemelkedő személyisége: 150 olyan tudományos tétel van, amelynek Bakró-Nagy Marianne a szerzője, vagy szerkesztője gyűjteményes kötetnek. (Meg kell jegyeznem, hogy a tudományos teljesítményekben értékén messze alábecsülik az

olyan kötetek szerkesztését, amelyekben a szerkesztő aktívan közreműködik a cikkek vagy fejezetek kialakításában, javításában – jóllehet valóban vannak olyan kötetszerkesztők, akik csupán a nevüket adják a kész cikkek egyszerű összegyűjtéséhez.)

Tanulmányait az uralisztika legfontosabb hazai és külföldi időszakos kiadványaiban publikálta, illetve a szerkesztett kötetek számottevő része neves külföldi kiadók gondozásában jelent meg. Egyetemi doktori disszertációja, vagyis az abból készült első könyve, az Akadémiai Kiadónál kijött *Die Sprache des Bärenkultes im Obugrischen*, nemcsak nyelvészeti, hanem etnográfiai szempontokat is érvényesít.

Bakró-Nagy fontos uralisztikai leíró és történeti problémákkal foglalkozik tanulmányaiban. Már pályájának kezdetétől új megközelítéseket dolgozott ki, illetve alkalmazott az alapnyelvi rekonstrukcióban. Így a hagyományosan másodlagos szerepet játszott szemantikai rekonstrukció funkciójának előtérbe helyezésére az egyébként a szinkroniában alkalmazott módszereket vezetett be (pl. komponens elemzés), amelyeknek eladdig nem volt előzménye a proto-nyelvek leírásában az uralisztikában. A hangváltozások egyes folyamataira is rávilágító, az uráli és finnugor alapnyelvet fonotaktikai aspektusából leíró munkákkal is ő jelentkezett először a hazai és a nemzetközi finnugrisztikában, melyeket később a természetes nyelvállapotok tipológiai aspektusú leírásával is kiegészítette. Lényegesek tipológiai és tudománytörténeti, nyelvtörténet-elméleti eszmefuttatásai is, mely utóbbiakban a nyelvtörténeti adatok több szempontú megközelítésére vállalkozott nem utolsósorban annak érdekében, hogy felhívja a figyelmet azok módszertani és elméleti, sokszor szociolingvisztikai összefüggéseire. Munkái okkal tartanak számot elismerésre hazai és külföldi szakmai körökben.

A mássalhangzó-váltakozást és a palatalizációt leíró dolgozatai, melyek hangtani témájuk révén munkásságának egyik fő területéhez tartoznak, az uráli nyelvek két olyan fonológiai, illetve morfológiai jellemzőjét mutatják be, amelyeknek a szakirodalma jelentős ugyan, de átfogó, tipológiai megközelítésű áttekintésükre korábban még nem került sor. A szociolingvisztikai tényezőnek a szerepére irányította rá a figyelmet akkor, amikor a magyar–török nyelvi kapcsolatok három rétegének összefoglalása alapján arra vállalkozott, hogy a szélesebb tudományosság számára rámutasson, a kétnyelvűség milyen szerepet játszott a honfoglalás korára törökös kultúrájává vált, de eredeti nyelvét mégis megőrző magyarok történetében. Az uráli nyelvek általános tulajdonságait az Európai Unió tagországainak nyelveit bemutató kötet számára ugyancsak ő foglalta össze. Az elsők között volt, aki az uráli nyelvek történeti kutatási eredményeinek, leírási módszereinek áttekintése konklúziójaként rámutatott arra, hogy e nyelvek diakrón leírásainak lehetséges perspektíváit miért a nyelvi dokumentációtól a szociolingvisztikai aspektusokig terjedő megközelítések bevonása jelenti.

Hangtörténeti elemzéseit mindmáig a nyelvi adat több szempontú megközelítésére és kezelésére alapozza – éppúgy, mint az obi-ugor nyelvek korán lejegyzett szövegeinek nem csak nyelvészeti szempontú vizsgálatait. A nyelvtörténeti adat általános módszertani és elméleti célú átfogó jellemzését is ő végezte el. Egyik nagyhatású tanulmányát három nyelven is megjelentették, mert egy olyan nézetet bírált, amely az uráli nyelveket és eredetüket a tudományosság köntösébe bujtatva félremagyarázza.

Külön kell megemlékezni a két társszerkesztőjével több mint tíz évig tartó hatalmas munkával létrehozott *The Oxford Guide to the Uralic Languages* című, az uráli nyelvek monumentális, 1115 oldalas, megkerülhetetlen és elévülhetetlen kézikönyvről, amelyben 43 szerző működött közre, és amelynek csak a tartalomjegyzéke 35 lapot, bibliográfiája 65, név- és tárgymutatója 14 oldalt foglal el. Ez a kötet az uralisztika egészének a dicsőségére válik.

Hadd térjek ki végül röviden egy érzékeny kérdésre, mert mostanában sokan amatőr, sőt dilettáns módon igyekeznek beleszólni a tudományértékelés ügyeibe és erre hivatkozva minősítenek még akadémikusokat is. Amikor a régi időkben kialakult, tulajdonképpen közmegegyezéssel tudósrangsorokat megpróbálták formalizálni, számszerűsíteni, vagyis megindokolni, kit miért tartanak jobb tudósnak másoknál, előbb a publikációk, majd az idézetek számának bálványozása után eljutottak egy egyszerű és könnyen kezelhető mutatóig, a Hirsch-indexként emlegetett segédeszközig. Vagyis nem a legtöbbet publikáló vagy a legtöbb hivatkozást összegyűjtő szerző a legjobb, hanem az, akinek minél több művére minél többen hivatkoznak. E mérőszám számos problémája közül most csak arra az egyre mutatnék rá, amely (sok más kicsiny részterület mellett) éppen az uralistákat is érinti: ha kevesen vannak egy tudományterületen, akkor ők kevesebb hivatkozást gyűjtenek össze, mint azok, akik népesebb szakmákban működnek.

Hogy az uralisták miért vannak kevesen, azt könnyű belátni: néhány európai közvetítő és nagy finnugor nyelven kívül (német, orosz, francia, angol; illetve észt, finn, magyar) az 50 többnyire igen kevés beszélő által használt kis nyelv közül is illik ismerni párat. Becslésem szerint az uráli nyelvészetben ma kb. 2-300 „hivatkozásképes” tudós van jelen – de nem merem megbecsülni, hogy ezzel szemben például az elméleti vagy az angol nyelvészetben mennyien lehetnek, lehetünk. Amikor tehát a Londoni Egyetem híres uralista professzorának, Daniel Abondolonak összesen alig 800 idézete van és ehhez 11-es H-index tartozik, akkor Bakró-Nagy Marianne több mint 900 hivatkozása és 10-es H-indexe igazán tiszteletre méltó eredmény. Fogadjuk el ezek után, hogy a „kis szakmákban”, amelyekben az I. Osztály több területe is érintett, más mértékegységeket használjunk.

E kitérő után pedig szögezzük le, hogy Bakró-Nagy Marianne-t tudományos eredményei, oktatói munkássága és tudományszervezői tevékenysége alapján megérdemelten választotta az MTA 2025. évi közgyűlése levelező taggá.